
РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

При Закарпатському державному університеті, поряд з науковими, працюють два науково-дослідницьких інститути. Мені випала честь очолити один з них, а саме Інститут філософії та євроінтеграційних досліджень.

Його функціонування обумовлено **географічним** розташуванням Закарпаття, його **сусідством** з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, які є членами ЄС, та необхідністю **напрацювання** нових форм і методів регіонального і транскордонного співробітництва в рамках Карпатського єврорегіону. Ще один важливий фактор – інвестиційна **привабливість** нашої області та функціонування низки підприємств з іноземним капіталом (“Єврокар”, “Джейбіл”, “Троклін-Карпати”, “Ядзакі”, інші), які обумовлюють необхідність підготовки висококваліфікованих спеціалістів на базі ЗақДУ.

Саме названі особливості Закарпаття дозволяють працювати нові підходи у взаємовідносинах з сусідніми країнами. Це передусім важливо для апробації складових механізму взаємовідносин України з ЄС.

Специфіка Інституту підпорядкована реалізації, відповідно на рівні Закарпатського державного університету та Закарпатської області, положень пріоритетності євроінтеграційного курсу України, сформульованого Президентом України Віктором Ющенком: ...**“наріжним каменем української зовнішньої політики стала стратегія повномасштабної інтеграції до Європейського Союзу”**.

Центральне місце в діяльності Інституту відводиться дослідженням проблем гармонізації законодавства України з вимогами ЄС, стану міжрегіонального і транскордонного співробітництва після розширення Європейського Союзу, налагодженню дієвої співпраці з регіональним відділенням Інституту стратегічних досліджень, представництвом

Державного комітету у справах національностей та міграції, органами місцевого самоврядування, представництвом МЗС України, консульствами Угорщини та Словаччини в місті Ужгороді. З ними наш Інститут уклав двосторонні угоди про співпрацю.

Реалізація цих угод передбачає:

– *співпрацю з Інститутом стратегічних досліджень*, яка полягає у спільному проведенні “круглих столів”, семінарів, конференцій. Продуктивно пройшли заходи: “Законодавче забезпечення прав і свобод національних менших України та його відповідність міжнародним правовим нормам”, “Стратегічні пріоритети розвитку регіональної політики України на сучасному етапі” та інші;

– *співпрацю з представництвом Державного комітету у справах національностей та міграції*, що здійснюється в ході вирішення проблеми біженців та Угоди України з ЄС про реадмісію;

– *співпрацю з органами державної влади*, яка базується на об’єднанні зусиль по реалізації стратегічних для області комплексних програм: “Концепції сталого розвитку Закарпаття до 2015 року”; “Концепції спільного розвитку прикордонних територій України, Угорщини, Румунії”; Комплексної програми – “Стратегії транскордонного співробітництва “Карпати 2004–2011”. Зазначені документи розроблені Закарпатською обласною державною адміністрацією і затверджені обласною радою. Вони на постійному контролі органів місцевого самоврядування області;

– *співпрацю з представництвом МЗС України* в місті Ужгороді. Вона базується на спільних діях, спрямованих на підготовку рекомендацій і порад українцям, що знаходяться за кордоном. На прохання представництва МЗС при ЗакДУ створена структура, до якої входять провідні науковці ЗакДУ і нашого Інституту. Вона складається з:

1. Громадського адвокатського бюро.
2. Групи інформаційно-аналітичного забезпечення.
3. Методично-видавничої групи.

Перші результати функціонування цієї структури одержали позитивну оцінку Міністерства закордонних

справ України в особі його представника в м. Ужгороді І.І.Баранчика.

Щодо практичної проблематики досліджень за основними напрямками діяльності ЗақДУ в контексті євроінтеграції, слід виділити базові пріоритети нашого Інституту, а саме:

- *по спеціальностях юридичного факультету* – дослідження динаміки нормативно-правової бази євроінтеграції та гармонізація законодавства України до вимог ЄС. Результатом цих досліджень стануть монографічні видання: “Основні права і свободи та організація публічної влади: Україна та європейський досвід”; “Механізм реалізації публічної влади на місцевому та регіональному рівнях в умовах євроінтеграції”.

- *по спеціальностях факультету міжнародних відносин* – проведення аналізу стану справ і дослідження складових дисциплін “Сучасного політичного розвитку та геополітичної орієнтації країн регіону” та “Інтеграційних процесів в контексті міжрегіонального і транскордонного співробітництва”. Результатом цих досліджень стануть монографічні видання.

Враховуючи високу динаміку євроінтеграційних процесів і необхідність формулювання нових положень і висновків, результати досліджень будуть включені до підручників, наукових посібників для студентів старших курсів. Готується спільне з факультетом міжнародних відносин видання монографії – *“Україна в стосунках з державами Центральної та Східної Європи після розширення ЄС”*.

Особлива увага в Інституті приділяється дослідженням стану справ з реалізацією критеріїв вступу України до СОТ, ЄС, НАТО, проблем і перспектив взаємовідносин з сусідніми країнами: Угорщиною, Словаччиною, Польщею – членами ЄС.

Важливе місце відводиться підготовці і випуску профільно-тематичного видання – Науковий вісник ЗақДУ: “Проблеми і перспективи євроінтеграції: практика і досвід Закарпаття”.

До складу редакційної колегії “Вісника” увійшли: С.В. ВІДНЯНСЬКИЙ – доктор історичних наук, професор, Інститут історії України НАН України (м. Київ) - голова редакційної колегії; Ф.Г. ВАЩУК – доктор технічних наук, професор, Закарпатський державний університет - заступник голови редакційної колегії; І.В. АРТЬОМОВ – кандидат історичних наук, доцент, Закарпатський державний університет – відповідальний редактор; І.І. ВОВКАНИЧ – доктор історичних наук, професор, Закарпатський державний університет, І.Ф.КОРОЛЬ – доктор історичних наук, професор, Закарпатський державний університет, О.М. МАЙБОРОДА – доктор історичних наук, професор, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України (м. Київ); С.Д. ФЕДАКА – доктор історичних наук, професор, Ужгородський національний університет.

Зокрема, в жовтні вийшов випуск Наукового вісника, в якому вміщені матеріали міжнародного наукового семінару, що відбувся в Закарпатському державному університеті за тематикою: *“Актуальні проблеми і стратегічні пріоритети України в європейських регіонально-інтеграційних процесах: практика і досвід Закарпаття”*.

Його учасниками були експерти і політичні аналітики Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту історії України НАН України, Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, представники органів державної влади та місцевого самоврядування Закарпаття, дипломатичних місій Угорщини і Словаччини, Представництва МЗС України в м. Ужгороді, Державної прикордонної служби України, Державного комітету України у справах національностей та міграції, Центру українсько-угорського регіонального розвитку в Закарпатській області, засобів масової інформації, студенти юридичного факультету та факультету міжнародних відносин ЗақДУ. Семінар отримав позитивний відгук науковців і студентів Закарпатського державного університету.

Шановні колеги!

Якщо говорити про роль науково-дослідницьких структур в європейському просторі освіти, то, на наш погляд, слід зупинитись на слідуючому:

По-перше, відомо, що сьогодні в Європі діють понад 1000 дослідницьких університетів та інститутів, які володіють колосальним інтелектуальним потенціалом. Адже саме дослідницькі наукові структури є головним джерелом нових знань.

Відомо також, що в Європі напрацьована універсальна концепція взаємодії європейських дослідницьких університетів, таких, як Болонський, Італія, 1997 рік; Прага, Чехія, 2001 рік; Берлін, Німеччина, 2003 рік; Берген, Норвегія, 2005 рік.

Саме ці кроки на шляху оптимальної наукової стратегії, як відомо, привели до того, що 45 країн Європи перейшли до впровадження Болонського процесу, метою якого є формування до 2010 року спільного освітньо-наукового простору.

Пошуки механізмів науково-технологічного прориву Європи отримали міцну платформу на початок 2005 року після заяви голови Європейської комісії Дурау Баррозу щодо доцільності створення Європейського інституту технологій (European Institute of Technology). Причому цей інститут мав би функціонувати як певним чином організована мережа передових (дослідницьких) університетів Європи, відігравати роль "острова прориву" для Європи на зразок Массачусетського інституту технологій у США. Головні складові стратегії – координація спільних зусиль у трикутнику: освіта, науки, інновації.

Суттєво було переглянуто стратегію наукових досліджень в об'єднаній Європі, яка вилася у формування 7-ї рамкової програми (FP 7) на 2007 – 2013 роки. Вперше було досягнуто величезного зростання спільних європейських ресурсів (на 40 %) на дослідження та інновації і розширення часової шкали цієї програми до 7 років. Її загальний бю-

джет становив 50,5 мільярда євро. Нова якість FP7 полягає в тому, що вона коригує ринкові невдачі Європи в галузі досліджень та доповнює і підсилює національні й регіональні дії на європейському рівні. Вона також зменшує фрагментацію наукових досліджень, стимулює міжнаціональну співпрацю та поєднує ресурси для здійснення проривів.

Однак, як відзначають європейські експерти, послідовні кроки мають бути зроблені і за межами трикутника знань. Це означає, що без рішучої державної політики та суспільної підтримки, без стимулювання людської активності традиційного виробництва знань та конкурентоспроможної продукції всіма партнерами по трикутнику недостатньо.

По-друге, враховуючи пріоритетність євроінтеграційного курсу України до ЄС, об'єктивною є стратегія врахування орієнтирів і викликів європейського простору вищої освіти для України.

14 жовтня ц.р. у тижневику "Дзеркало тижня" Михайло Згуровський – академік НАН України – надзвичайно аргументовано доводить закономірність проєкції на Україну європейського досвіду у сфері універсалізації вищої освіти. Автор публікації зокрема, стверджує, що без швидкої переорієнтації на інноваційний і високотехнологічний характер розвитку головні сектори промисловості України можуть бути швидко витіснені з зовнішніх та внутрішніх ринків агресивними конкурентами, переважно з Китаю, Індії, країн Південно-Східної Азії.

Ми повністю поділяємо думку автора про те, що основною причиною неготовності усіх гілок влади до започаткування власної стратегії інновацій є відсутність відповідної європейської освіченості у більшості чиновників. Саме занегажованість політиків на вузькопартійних і комерційних інтересах не дозволяє їм піднятися на належний рівень державних діячів.

За таких умов складові трикутника знань – освіта, наука й інновації – в Україні поки що залишаються принципово

розділеними між собою. Вони функціонують незалежно одна від одної, без будь-якої координації спільних цілей.

Щоб змінити стан речей, можна було б виділити з масової вищої освіти мережу провідних університетів, надавши їм статус дослідницьких (для України їх об'єктивно потрібно не більше десяти). Перед ними слід поставити завдання готувати кадри й проводити наукові дослідження для “проривного” розвитку економіки України за групою пріоритетних напрямів.

Держава повинна висувати до таких університетів підвищені вимоги, але й закріпити за ними відповідний статус на інституціональному рівні. Цим статусом мали б гарантуватися відповідні графіки роботи викладачів, які б дозволяли їм проводити наукові дослідження, адекватна оплата праці, необхідний соціальний пакет, можливо – підвищена стипендія студентам і т.п. Фінансове забезпечення цих університетів мало б бути достатнім, щоб уникнути платного навчання, яке призводить до зниження якості підготовки та застосування подвійних стандартів у оцінюванні знань студентів.

Навколо дослідницьких університетів у різних регіонах України могли б формуватися інтелектуально наповнені інноваційні середовища у формі наукових парків чи технополісів.

У цих середовищах, на основі поєднання інтересів, співпрацювали б високотехнологічні компанії, що успішно конкурують зі своєю продукцією на внутрішніх і зовнішніх ринках, наукові колективи, що створюють конкурентоспроможні ноу-хау, факультети й кафедри університетів, що готують якісний людський капітал для роботи у конкурентному середовищі, інвестиційні та венчурні фонди, що фінансово підживляють інноваційний процес. Такі інноваційні середовища дуже чутливі до швидкого сприйняття кращого світового досвіду.

Вселяє надію поява паростків нової української інтелігенції, яка є носієм європейської культури, ментальності і демократичних цінностей, у науці, мистецтві, журналістиці, бізнесі. Усім їм належить виводити Україну з минулого.

Наведені вище аргументи відомого академіка, на наш погляд, заслуговують на увагу, підтримку і реагування усіх державних структур, зацікавлених у входженні вищої школи України в європейський простір вищої освіти.

Цікавою і дійовою формою поширення кращого досвіду роботи вищої школи України, на наш погляд, є практика проведення міжнародних науково-практичних конференцій, які організовує ЗақДУ в м. Сніна (Словацька Республіка). Те, що її учасниками є представники вищих навчальних закладів Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, Росії, дає змогу не лише ознайомитись з досвідом вищої школи цих країн, а й виробляти узгоджені пропозиції щодо вдосконалення роботи з урахуванням вимог європейського простору вищої освіти.

Користуючись можливістю взяти участь у роботі шановного зібрання, хочу подякувати всім організаторам системних наукових конференцій в м. Ужгороді (Україна) і м. Сніна (Словаччина) за високу честь.

Доповіді і виступи учасників міжнародної конференції “Проблеми розробки національних систем кваліфікації в європейському просторі вищої освіти” стануть корисними і для нашого Інституту. Розширення кола знайомств з науковцями вузів України та інших держав сприятимуть підвищенню рівня координації наших зусиль при підготовці і проведенні планових заходів нашого наукового підрозділу Закарпатського державного університету.

І останнє. Завдяки послідовній регулярності міжнародних конференцій вони дають змогу оперативно отримувати цінну інформацію щодо стану вищої освіти в європейському просторі і апробувати форми і методи нових підходів. У цьому роль конференцій важко переоцінити.

(Проблеми розробки національних систем кваліфікації в європейському просторі вищої освіти: Зб. наук. публікацій за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції (24-27 жовтня 2006 р., Ужгород (Україна) – Сніна (Словаччина). – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 108-112.)